

ХОЙР ЦАГГИН БАЛДЛ.

Урда, хаана цагта, хальмог дунда орос келтэ айти икэ цөөкөн байджа. Нойнда, эсэ гиджа нертэ байнда, амдачнар гиджа, цөөн айтон байдга байджа. Учар туугар, хотнда, эсэ гиджа буюу айтга, негэ орос келтэ кун ирхлэ өврилгөн болдог деергэс, терэ кууга узхин кергте ирдаг улс дала байджа. Тигэд чигэн, терэ цаггин амдачнар икэ тоомсрта, эркешилтэ, сургуультэде халагддог байсан мөн.

Зэрмдэн базар-яарма йовдог хальмгудонь, хойр-горвон орос угэ томддог оркад, тууган соктудан гаргад келджа оркад, багсэ узэд уга хальмгудтан деериндог байджа.

Ногган гарчо оркөн, хаврин шимтэ ногана тоста болон байн цаг. Энэ Укрмүдин элвгэр үсэ өгдог цаг. Хальмгуд малин идгэр ишгэ герэр гарад, хото-хотар бүүрджа оркад, аркэн нерэд, аадман шүүгэд, хурсе-шуурган хэгсагад дүргэд байдга цаг.

Негэ мимэ агчмла, хотна хойр өвгөн, ногана тосон болсон аркэн бүлэкинэ, хайстэгинь тэвджа оркад, модон сагар дүүргэд уулдон, хоолан ялдад, сахлан мошкля байджа куундэн улмар чанггад, амонь халадад ирнэ. Герин эзон өвгөн нааджа өвгдэн келджа байн:

-Орос байсан газрасе хлебэн олдог чадхува; усон байсан газрасе загсе ловидлдог чадхува. Чамар болхла би йосон русский-мрусский боддог байхове!"-гиджа орос келтэрхдог байн.

-Русский гисинь медиго, орос гисон угэ. "Мрусский" гисонь эмбэ гиджа сурдог байн. Аггта аркэн уухар-урдан кугджа ойвон герин эзон өвгөн, саган хэрү газрта тэвджа оркад:

- "Мрусский" гисинь ода куртэн меддог улавчи? Мрусский гисон русский гисон угэсэ үнү даву угэ! гиджа оркад сахлан яса байджа.

-Чи тигд, пуд мука почем?-гисон Улаверт, ваха - гиджа оштон.
Герин эзон бвгон тагчрад, тоолджа бийгд:

-Би тиимо нйрнишь дасад угава - гиджа арга уга келд.

Тиимо, энэ мини келсон Уга ике нйрон йомон. Девар меккалар келдэ орсон келон, -гиджа келон, аалга йркин него амар цонна. - "Надон - надондан, шог-шогтан, би збвйр орос келтй бийджуво" -гиджа дотрон эзон, сувйгйн туйнй.

Герин эзон бвгон тагчрво.

2. Дегй цагта.

Него дйкдэ, Сеербйсо орсон хальмог кбвуний тйрйн него халхларон куйнджуво. Энэ кбвйн хальмгар сйанйр келджа чадхон, терэ учовар би хальмгар келсинь чиклйд, чикйр келулхйр седуво. Збвйр удан таарад куйндэ бийгд, бичке Уга шуруйд ирво. Хадвудн: Уурань, кирцйд бйхонь, нанна куйндэ бйсенйсон хальмог келонь улам му болдог шиндэтй. Куйндэ бичке шуруйже бийдэл гархона, диййн татад зогсуво. Бйсе гиджа бийгд, шинйсе таарад номгар куйндэ бийгд салжа цаг болво. "Менде бйтон" - гийгд мендоджа оркад, гарон гиджа бийтел, нанна куйндэ бйсон кбвйн:

-"Та хама арвуд кедувта?" - гиджа гемткон сурво.

-Юн-гийнтэ? -гиджа, Угинь медол уга суруво.

-Хама арвуд кедувта? -гиджа дйкд давта.

Худал уга, тулаган керсон заалга геедэ орсон шурга мита, тббрд, анкадад зогсуво. Учронь: "Арвуд" гисон Уга нанда эсе медгдво. Намата энэ Угинь эсе меджа бйхига меджа оркад:

-Вот тебе и хальмог! -гиджа зог кеве. "Арвуд" гисон хуучна хальмог Уга болнал - гиджа дотрон санад:

-Юмба "арвуд" гисонтон? - гиджа суруво. Волво энэ хальмог Угига эсе медондйн чирйме халу дурд бйво. Нанур хйлдэ оркад, дйкд ховрон него ногнурон хйлдйд, гуян ташжа оркад, гочгнад ийллво. Нанда улам му болво. Хальмог келтйрхидэ бийгд, хальмог Уга эсе медондйн, газрта орон гихлй бичке хату болад, ббдйн тенгуйв нисон гихлй, кирцхидэ хоше болад, арга уга улагад зогсуво.

-Энчон хальмгар меддег уга бийдэ, орсар суричон - гиджа наадконь келдэ бйни.

-Би хальмгар мед алво, зуг кевйне хуучна нйрон Угмуд сйн медхшув-гиджа, меддег уга суле халхан арга уга келже кергтй болуво.

-Где вы работаете? - гиджа орсар сурхлань, "арвуд" гисон Угань нанда медгдво. Газрта орон гиджа бйсон би него бичке серуцйд, сана сувво.

"Работа" гисига - "арвуд" бише, "кбдимеш" гиджа келдмон гихлйме, баса ийлдво. Эднй бийдде би него бичке нумдуво.

-Юн болво ийлдхэ? -гиджа земгй шурутйгйр суруво.

-"Кбдлн" гисонтон адта куйга кбдлнй гиджа келдембн - гилдйд дйкд биййрме зог келдво. Мини уурме курво, бийрме йосондан зог келдэ бйхонь медгдво.

-Кбдлг гом, кбдимеш кенй гисон хойрин хооридэ ике илгал бйни, -гиджа, би Угйн гатлгахар седуво.

-Эве йсдно, арвуд гидмон -гиджа эврйгйрон келво.

-Уга, хаддгар. "Арвуд" гисонтон орос "работа" гисон Угига хадхилгдэ келсон Уга - гиджа дйкд цйллгуво.

-Мана, белградинйр арвуд гидмон - гиджа баса эврйгйн келво.

Угйн Уиндэнь гаргадэ авхар седйд ноолдэ-ноолдэ, аш-суулдонь:

-Энчон тиимо болхона, Укрин бврте тара цацсонла йдэль дмон болдэ бйни. - гиджа келуво.

-Цац, баш ми брига, торже уга - гийд, эврйгйрон келон, эзмйн холкво.

Энэ йовдлин хббне, эдй дунгйн куйндйн сонён больдэ эсе медгдсон

эрэр, цайлгйдэо бгдгйн, керлддгйн уурал, эднэ хэвэ тэсүе энэ
эно хальмог келэн! Эно шинэ келндэ имэ угас халдгэ:

"Эно махлэ орон дээрэ юнгэд унтгэо одом?", хуучен хальмог келхэй:
эно махлэ юнгэд орон дээрэ байхамба?"

"Домбор дээрэ надуво"...

"Унрин көвүн". Тугал гидэо келхин ормдо.

"Газар шуурмктал көрчэ бэйнг" - гидэо келхин ормдо. "Газар дээрчэ
эно" - гидэо келнэ. Мөрнэ туруго - мөрнэ гогсон - гинэ. "Осёл бэйдэо" -
гидэо келнэ. "сунал бэйдэо" - гина.

"Дайрон хальмог келэн" - гидэо дотор зармдйн сангднэ. Гуунар санадда
туукарал орхлалмо; дотрмо бичкэ сарулдсон болал одна. "Мини эно бээр,
бэгдэ цэгтэ келдэо, күүндэдэо бэйхэ келдэрмо, көзгйнэ миннэ овко Чингэс-
дэн күүндэдэо йовсон бинийэ" - гигдэ; санад орхлал, цусом халунар бусдал,
"Би - тенгэр бигтэ, тенгэр унгота Чингэс-Богдин ачонь" - гидэо сурдлалкнэ,
эрамо чанггар зуугднэ.

Өндрөо бэйдлэн үздэо бэйгдэ: "Сохрин газрте нүдэн энэ, доглонгин
бээрэ көлэн брга" гидэг хуучен хальмог улгар дотрмо орна..

М. ОЧР-ГАРА.